

שבת פא

משה שווערד

1. חדושי הרמב"ן על מסכת שבת דף פ/א

למימרא דשיעורא דר' יהודה נפיש. פ' פלוגתיהו דר"י ורבנן בשכיח טובא ושיעורו גדול, ושכיח אבל לא כל כך ושיעורו קטן, דרבנן סברי בטר שכיח טפי אזלינן אע"ג דנפיש שיעוריה, ור"י סבר כיון דאיך נמי שכיח אע"ג דלא שכיח כולי האי בטר שיעורא זוטא אזלינן לחומרא, ובעלי הגמרא יודעין שכל אלו הולכין על זה הדרך ולפיכך הקשו מזה לזה, ואם לא מפני כן אין אומרים בשיעורי שבת זה דומה לזה שכל אחד לפי חשיבותו שיעורו:

2. חדושי הר"ן על שבת דף פ/א

למימרא דשיעורא דרבי יהודה נפיש. וא"ת וכי משום דרבי יהודה יהיב בהרסית שיעורא דנפיש מייחייב למימרא הכי בכל שיעורי שבת אדרבא טפי מסתברא דבכל חד וחד אמר מאי דחזי ליה ובהאי נפיש ובהאי זוטא, י"ל דכולהו בחד טעמא שייכן בשכיח טובא ושיעורא גדול, ושכיח אבל לא כל כך ושיעורא קטן, דרבנן סברי דבטר דשכיח טובא אזלינן אע"ג דנפיש שיעורא ורבי יהודה סבר כיון דאיך נמי שכיח אע"ג דלא שכיח כולי האי בטר שיעורא זוטא אזלינן לחומרא:

3. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף פא עמוד א

[מלא היד]. יש שפירשו שהיה ככולם כמלוא היד, ויש שפירשו בכל אחת מהן.

4. חדושי הרשב"א על מסכת קידושין דף טז/ב

תיובתא דריש לקיש תיובתא. ורב ששת דאקשי מסיפא דבריייתא דאית לה פירוקא ולא אקשי מרישא דהויה תיובתא, איכא למימר דלאו חדא ברייתא היא, אלא ברייתא אחריתי ולא שמיע ליה, ותלמודא הוא דערביניהו ותני להו בסמוך. ועוד מסתברא דזמנין דלא בקיאי בברייתא, ואיכא מאן דשמיע ליה רישא דבריייתא ולא שמיע ליה סיפא א"נ איפכא, ואיכא דכותה בתלמודא:

5. תוספות מסכת שבת דף פא עמוד א

אסור למשמש בצרור - פירש בקונטרס הנצרך לפנות ואינו יכול אסור משום השרת נימין וא"ת והא רבא בדבר שאין מתכוין סבר כר"ש בספ"ב דביצה (דף כג.) וכה"ג פריך לקמן לרבי יוחנן דאסר משום השרת נימין ויש לומר דהכא במשמוש צרור הוי פסיק רישיה.

6. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף פא עמוד א

אמר רבא אסור למשמש בצרור בשבת. פרש"י ז"ל למשמש בצרור באותו מקום כשאינו יכול ליפנות כדאמרינן בסוף פרקין (פ"ב א'), ואסורה מפני שמשיר השער, והקשו בתוספות דהא דבר שאין מתכוין הוא ורבא סבר במסכת יום טוב (כ"ג א') דדבר שאין מתכוין מותר כר' שמעון, והכין פרכינן לקמן למאן דאמר שאסור לקנח בהרס מפני שמשיר את השער, וי"ל דהכא על ידי מישוש הרבה הוה ליה פסיק רישיה ולא ימות דמודה רבי שמעון, ומיהו עדיין קשה דכיון דלא ניתא ליה בהשרת השער לא מודה ביה ר' שמעון לפי מה שסובר (רש"י) [ר"י] ז"ל וכמו שכתוב בערוך (לק' ק"ג א'), והנכון כמו שפירש ר"ח ז"ל אסור למשמש (כלי) [בצרור כדי] להחליקו שלא יזיק לו בשיני הכרכשתא (ואף על גב) דהוה ליה כעין ממחק, ואסיקנא כיון דכלאחר יד הוא שרו ליה כי היכי דלא ליסתכן.

7. שפת אמת מסכת שבת דף פא עמוד א

שם בגמ' כלאחר יד צ"ל דכלאחר יד שוב לאו פ"ר הוא או דכלאחר יד אף פסיק רישא מותר ומשמעות הפוס' לקמן (ע"ב) דהוכיחו דחייב משום תולש מדרבנן קאמר מדשרי לטלטל פרפיסא לצורך בהכ"ס, ומדלא תירצו דהיינו בכלאחר יד משמע דבכל דבר שחייב עליו חטאת אין מתירין לו לעשותו אפי' כלאחר יד לצורך בהכ"ס, ויש לדחות דלשון שרי לטלטלו משמע להו אף להדיא ולא כלאחר יד, ולעולם כלאחר יד י"ל דשרי בכל גווני:

8. רבי עקיבא איגר מסכת שבת דף פא עמוד א

שם מדוכה קטנה של בשמים. פירוש דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס כמו קורנוס של בשמים, לקמן בפ' כל הכלים (דף קכג ע"א). ורש"י פירש מדוכה קטנה מלאכתה לאיסור ואסור לטלטל, וקשה לי הא מלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו.

9. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף פא עמוד א

אמר ר' ינאי אם יש לו מקום מלא היד ואם לאו כהכרע. פרש"י ז"ל ואם לאו כשיעור הבינוני שהוא מכריע בינתים דהיינו כאגוז, ובתר הכי קאמר מילתא אחריתי כי מדוכה קטנה של בשמים אסור לקנח בו דמוקצה הוא, דקינוח במוקצה מחמת חסרון כיס [אסור] שאפי' לצורך גופו אסור, ואם יש עליה עד שקנח בה כבר פעם אחת מותר לקנח בה בשבת, ע"כ ענין פירושו של [רש"י] ז"ל, ולא נהירא כלל, חדא דלישנא דהכרע לא דייק שפיר (דאמאי) הוה ליה למימר כאגוז בהדיא, ועוד שאין דרך לקנח במדוכה של בשמים ולא בשופטני עסקינן, והנכון כפירוש ר"ח ז"ל דהכי קאמר ואם לאו כמשקל מדוכה קטנה של בשמים תהא שיעור האבן שמותר לטלטל לקינוח ולא יותר, ואם יש על אותה אבן שום קינוח מותר לקנח בה ואפי' היא גדולה הרבה.

10. רבי עקיבא איגר מסכת שבת דף פא עמוד ב

בעי מרב חסדא מהו להעלותם אחריו לגג, (אם עלה שם לפנות כדי לקנה במ, מי חיישין לטרחא יתירתא או לאו) א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה (כתב רש"י דכתיב והתעלמת מהם פרט לזקן ואינו לפי כבודו). קשה לי הא באמת כ"ה אינו דוחה לאו דבוקום ועשה כדאיתא בברכות (דף כ') והכא דהוא בקום ועשה דעושה הטלטול מוקצה בידים ראוי שלא לדחות מפני כ"ה אלא הטעם דחז"ל לא העמידו דבריהם במקום כ"ה, וא"כ ל"ש כלל הכא דרשא דוהתעלמת.

11. רש"י מסכת שבת דף פא עמוד ב

האי פרפיסא - עציץ נקוב שזרעו בו, ובתשובת הגאונים מצאתי: שעושיין חותלות מכפות תמרים, וממלאין אותם עפר וזבל בהמה, ועשרים ושנים או חמישה עשר יום לפני ראש השנה עושיין כל אחד ואחד לשם כל קטן וקטנה שבבית, וזורעים לתוכן פול המצרי או קיטנית, וקורין לו פרפיסא, וצומח, ובערב ראש השנה נוטל כל אחד שלו, ומחזירו סביבות ראשו שבעה פעמים, ואומר: זה תחת זה, וזה חליפתי וזה תמורת, ומשליכו לנהר.

12. תשובות רב נטרונאי גאון (מכון אופק, או"ח סי' קעט):

...ביום טוב הראשון של ראש השנה שוחטין תרנגולין {על כל אחד {ואחד} שבבית, ומחזרין אותן בחייהן על כל אחד ואחד מן בני הבית ואומרים: זה תחת זה, זה חלופ זה, זה בשביל זה, זה מחול על זה, ויצא זה למיתה {ו} תכנס אתה פלוני בר פלוני לחיים ולא תמות, ושוחטין אותו ומחלקין אותו לעניים וליתומים, ואומרים יהא זה כופר שלנו ויהיו עלינו כפרה. **וחכמים ובעלי בתים אף בערב יום הכפורים עושים כן, ויש שעושיין אלים וכבשים**

13. תוספות נדרים דף כג/ב

ואת דרשת ליה בפירקא - ...כל נדרי ... ואע"ג דעומד אדם בר"ה תנן ואנן ביוה"כ עבדינן **אשכחן יוה"כ דאקרי ר"ה** כדכתיב ביהזקאל (מ) בר"ה בעשור לחדש ואמרו דזהו יוה"כ דיובל

14. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף פא/ב

מנהג אשכנז לעשות כפרות כמבואר בש"ע. ועיין מג"א סי' תר"ה סוף סק"ג שמרמז על מה שהובא ברש"י שבת דף פ"א ע"ב בשם הגאונים. ונ"ל שהיו עושים כן שאם נגזר חלילה כריתת זרעו יהיה זרע העציץ הזה במקום זרעו ומשום כן זורעים אותו ע"ש קטן וקטנה שבבית ולהיות אסכרה מיתת הקטנים רחמנא לישזבן, ואמרינן פ' אלו נערות מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרוכי היינו אסכרא רחמנא ליצלן, ע"כ זורקו לנהר שהוא במקום אסכרא **ובזה יכופר לו ולבניו ויחיו:**

15. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף פא/ב

רב חסדא ורבה בר ר"ה הוּו קא אזלי בארבא... וראיתי להגאון חיד"א ז"ל במראית העין שהביא טעם בשם הרב עיון יעקב ז"ל שלא רצו שתשב עמהם, משום דסבירא ליה כרב בפרק במה מדליקין דלא אזיל בארבא בהדי גוי דילמא מפקיד דינא עליה...

16. פתח עינים

עצמו פירש כפירושו. ומ"ש מאי איעביד לכו וכי' כתב הרב עיון יעקב ודיל אע"ג דבאמת הועיל הכשוף לקשור הספינה לא יכלה לעשות כשוף בגופו עכ"ד וצריך להבין לפירושו מ"מ אי ידעה שהם על ידי מה שאמרו התירו הספינה אי"כ מאי קאמרה הגם דלא הוּו זהירין בהני מילי יגדל נא כח חכמתם לבטל כשופיה. ואי לא ידעת שניתרה הספינה מכח מאי דאמרו ואע"ג דנקשרה מעט זמן מעצמו ניתר הכשוף דהוּו זהירין בדברים האלו. אם כן מי דחקנו לפרש שרצתה לעשות בגופו כשוף לא כי אלא על כשוף לקשור הספינה קאמרה דאי לא הוּו זהירי הוּו מצלה בידה. ולי הנהיית אפטר עוד לוסר דיש כשוף דאף מכשוף לא יוכל להתירו אלא העושה בעצמו כדמוכח בירושלמי פ' ד' מיתות דר' אליעזר וריי ור' עקיבא עלו למסחי בהדין דימוסון דטבריא חמיתון חד מיאני אמר מה דמר ותפשתינן כיפה וכי' מי נפיק אריי מה דמר ותפס יתיה תרעא וכי' שרון מה דעבדתון איל שרי ואנן שריין. משמע דלא היה יכול להתיר אלא העושה. ואפשר דהנהיר בהנך מילי יוכל להתיר כל כשוף בחכמתו ויש מאי אעביד לכו כלומר דאם לא נהרתם לא היתם יכולים להתיר הכשוף שאני עשייתו ואין להאריך.

דף פ"א ע"ב. אמרו אינו מילתא שריוה כתב הרב עיון יעקב ודיל פירש"י על ידי שם או יש לומר על ידי כשפים ומותר לעשות כשוף להסיר מעליה' כשוף כדאמרינן כש"ס בסנהדרין שווצרכו לידע כשוף מטעם זה כדי שיוכלו לבטל כשוף עכ"ל ולא זכר דרש"י עצמו בתולין דף ק"ה פירש השני פירושים חיל אמרו אינו מילתא אף הן הוּו בקיאין בדבר ועושיין להציל עצמן מיד המכשול ואיכא דאמרי שאמרו שם ולא מוכח מילתא עכ"ל הרי דרש"י

17. מנחם משיב נפש

אמרה איהי מלתא אסרתא לארנבא אמרו אינהו מלתא שדיוחא. פרשיי ז"ל אמרה מלתא דכשפים וכו' אמרי אינהו מלתא ע"י שם טהרה וראיתי בכתבי הרב החסיד מוה' יעקב קאדאניו מעיר וואלקאמיר במדינת רייסין כעהמ"ח ס' מצורף העבורה ששמע מפי הרב הגאון ר' חיים מרדכי מרגליות כעהמ"ח ספר שערי תשובה על ש"ע א"ח שסיפר שהרב הקדוש מהר"י בעש"ט ז"ל הקשה בשלמא מלתא דידה לא נזכר בש"ס שהוא כשפים אבל מלתא דידהו שהוא ע"י שם טהרה למה לא נזכר בש"ס בכדי שנודע הלחש במה בטלו הכישוף הא מצינו כמה לחשים בש"ס. ואמר הוא ז"ל כשאומרים הפסוק מכשפה לא תחיה בכוחות הנסתרות המרומזים שם יבטל כל מיני כישוף שבעולם וגילה סודות נפלאות בפסוק זה ומ"ש אמרו

אינהו מלתא צ"ל מלת בלא אל"ף בסופו והוא ר"ת מכשפה לא תחיה ובוזה בטלו הכישוף ואמר הרב ר' חיים מרדכי הנ"ל אחר ששמע הפלא הזה מצא ש"ס ישן נושן אשר נדפס כמעט בהתחלות מציאות מלאכת הדפוס ומצאנו בדבריו הקדושים אמרה איהי מלתא נדפס באל"ף ובאמרו אינהו נדפס מל"ת בלא אל"ף וגם נרשם למעלה נקודות כמו בר"ת וזכינו לראות בחוש שתורתו תורת אמת עכ"ל.

18. רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק יא הלכה יא

מי שנשכו עקרב או נחש מותר ללחוש על מקום הנשיכה ואפילו בשבת כדי ליישב דעתו ולחזק לבו, אף על פי שאין הדבר מועיל כלום הואיל ומסוכן הוא התירו לו כדי שלא תטרף דעתו עליו.

19. רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק יא הלכה טו

המכשף חייב סקילה והוא שעשה מעשה כשפים, אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות, מפני שלא זו שנאמר במכשף בכלל לא ימצא בך הוא ולא שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא ואין לוקין עליו שנאמר מכשפה לא תחיה.

20. רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק יא הלכה טז

ודברים האלו כולן דברי שקר וכזב הן והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהן, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, ונאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן וגו', כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתן אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה, אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגלגלן, ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלקיך.

21. רמב"ן דברים פרק יח פסוק יג

וטעם תמים תהיה עם ה' אלקיך - שנייחד לבכנו אליו לכדו, ונאמין שהוא לבדו עושה כל והוא היודע אמתת כל עתיד, וממנו לבדו נדרוש העתידות, מנביאיו או מאנשי חסידיו רצוני לומר אורים ותומים. ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם, ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים, אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים, כי הוא אלקי האלקים עליון על הכל היכול בכל משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו מפר אותות בדים וקוסמים יהולל. ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם לעבודתו. ולפיכך אחר אזהרת שאלת העתידות מקוסם ודורש בעד החיים אל המתים אמר שתהיה תמים עם השם בכל אלה, ולא תירא ממגיד עתיד אבל מנביאו תדרוש ואליו תשמע. וזה דעת אונקלוס, שלים תהא בדחלתא דה' אלקיך, שלא תהיה חסר ביראתו, כי "תמים" הוא השלם בדבר, כמו שה תמים (שמות יב ה) שאין בו מום ושום חסרון. וזו מצות עשה, וכבר הזכרתי זה בפסוק והיה תמים (בראשית יז א):

22. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף יב

מותר להתרפאות בקמיע, אפי' יש בהם שמות. וכן מותר ליישא קמיעין שיש בהם פסוקים. ודווקא להגן שלא יחלה, אבל לא להתרפאות בהם מי שיש לו מכה או חולי, אבל לכתוב פסוקים בקמיעין, אסור.

23. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף יג

דורש אל המתים (דברים יח, יא), זה שמרעיב עצמו ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה.

24. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף ו

מי שנשכו עקרב מותר ללחוש עליו, ואפילו בשבת, יג/ ואף על פי שאין הדבר מועיל כלום הואיל ומסוכן הוא התירו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.

25. ביאור הגר"א יורה דעה סימן קעט ס"ק יג

[יג] ואף על פי כו'. הרמב"ם וכ"כ בפ"ה המשנה לפ"ד דעבודת כוכבים אבל כל הבאים אחריו חלקו עליו שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמרא והוא נמשך אחר הפלוסופיא ולכן כ' שכשפים ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא שקר אבל כבר הכו אותו על קדקדו שהרי מצינו הרבה מעשיות בגמ' ע"פ שמות וכשפים אמרה איהי מלתא ואסרתה לארבא אמרו כו' (שבת פ"א ב' חולין ק"ה ב') ובספ"ד מיתות ובירושלמי שם עובדא דר"א ור"י ובן בתירה וכן ר"ח ור"א דאיברו עיגלא תילתא ור' יהושע דאמר שם ואוקמיה בין שמיא לארעא (בכורות ח' ב') וכן אבישי בן צרויה (סנהדרין צ"ה א') והרבה כיוצא ואמרו (בספ"ד מיתות חולין ז' ב') למה נקרא שמן כשפים כו' והתורה העידה ויהיו תנינים וע' זוהר שם וכן קמיעין בהרבה מקומות ולחשים רבו מלספר. והפלוסופיא הטתו ברוב לקחה לפרש הגמרא הכל בדרך הלציי ולעקור אותם מפשטן וח"ו איני מאמין בהם ולא מהם ולא מהמונם אלא כל הדברים הם כפשטן אלא שיש בהם פנימיות לא פנימיות של בעלי הפלוסופיא שהם חצוניות אלא של בעלי האמת:

26. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף טו

אוהז את העינים, אסור. וע"י ספר יצירה, מותר. (אפילו לעשות מעשה) (טור).

27. ש"ך יורה דעה סימן קעט ס"ק יז

אוהז את העינים כו' - עב"ח שכתב בשם הרמב"ם דגם אחיזת עינים שאינו ע"י כשוף רק ע"י מראה ותחבולות ועל ידי קלות התנועה ביד אסור וכדבריו מבואר בדברי המגיה למיימוני הל' עבודת כוכבים פי"א ע"ש וכן כתב בתשובת הרב סימן ס"ז ע"ש: